

Verbum Domini¹

– et nyt dokument om Bibelen

Den store bispesynode i Rom 2008 havde Bibelen som tema. Nu er der kommet et såkaldt postsynodalt dokument fra pave Benedikt XVI's hånd.

Tekst: Sten Hidal²

Dokumentet *Verbum Domini* (Herrens Ord) må ikke forveksles med 2. Vatikankoncil's dogmatiske konstitution om den guddommelige åbenbaring med titlen *Dei Verbum* (Guds Ord). Man kunne have ønsket at det nye dokument's titel ikke lå så tæt op af konciltekstens titel. Og for yderligere at skabe forvirring hedder den første del af det nye dokument ”Verbum Dei”.

Bortset fra disse uklarheder er der tale om en højst interessant tekst. Den har Johannesprologen³ som ledetråd og indeholder en række stillingtagen til fortolkningen af Bibelen, dens rolle i liturgien og i de troendes liv. Langt det meste af dokumentets indhold kendes fra andre pavelige og konciliære tekster, især *Dei Verbum*, men betoningerne sker her på en noget anderledes måde end tidligere.

Den første del, ”Verbum Dei”, beskæftiger sig med en række grundlæggende spørgsmål om den talende Gud. Det understreges, at det ikke er indlysende at Gud taler til menneskerne og besvarer deres spørgsmål. Her belyses blandt andet Ordets realisme og kristologi, forholdet mellem Skriften og traditionen samt inspirationens kendsgerning. Problemet med ”private åbenbaringer” behandles også. Sådanne åbenbaringer som f.eks. den hellige Birgittas (hun nævnes dog ikke), kan godkendes af Kirken og være en hjælp til at forstå Guds Ord, men de er aldrig forpligtende. Derefter behandles kortfattet menneskets svar til den talende Gud med en efterfølgende belysning af forskellige hermeneutiske⁴ problemer. Her advares der både mod en sekulariseret hermeneutik og en for fundamentalistisk bibeludlægning.

¹ Først offentliggjort i det svenske katolske tidsskrift Signum nr. 8, 2010.

² Professor emeritus i Det gamle Testaments eksegetik ved Lunds universitet, født 1946.

³ Joh 1,1-14

⁴ Ordet *hermeneutik* stammer fra græsk og betyder at fortolke eller oversætte. I dag betyder hermeneutik ofte læren om at fortolke teksters mening.

Fundamentalisternes hovedfejl er, at den ikke tager den nære forbindelse mellem det guddommelige og det menneskelige i relationen til Gud alvorligt. Det fundamentalistiske bibelsyn forstår ganske enkelt ikke inkarnationens hemmelighed og derfor ligger det sande svar på en fundamentalistisk tilgang i ”en trosfyldt udlægning af Den hellige Skrift”⁵.

Den anden del hedder ”Verbum in ecclesia”. Her analyseres brugen af Bibelen i gudstjenesten. Vi får meget at vide om forholdet mellem Ordet og sakramenterne i liturgien, om prædikens betydning og Ordet i tidebønnen. Dokumentet forsømmer ikke at fremhæve betydningen af stilheden i liturgien. De bibelske tekster kan ikke erstattes af andre i gudstjenesten, og man bør især tænke på mennesker med syns- og hørehandikap i forbindelse med Ordets gudstjeneste.

Ligesom Bibelen er teologiens sjæl, hvilket allerede blev fremhævet i 2. Vatikankoncil, fylder denne sjæl også Kirkens pastorale virksomhed. Dokumentet behandler også den betydning Bibelen har for dem, der har tjeneste i Kirken, for ordensfolk og for lægfolket. Afslutningsvis betones vægten af Guds Ord for Den hellige Land, ”Det femte Evangelium”. ”Hvor vigtigt er det ikke – trods alle vanskeligheder – at der findes kristne fællesskaber i dette land!” – et ønske, man gerne tilslutte sig.

”Verbum mundo” er titlen på dokumentets tredje del, hvilket kan oversættes til ”Ordet til verden”. Her behandles en række aspekter af Kirkens sendelse i verden, særligt dem i relation til Ordets forkyndelse. Man bemærker, at flygtninge og migranter behandles i deres eget kapitel. Til sidst gennemgås Guds Ord og kulturerne, blandt andet Bibelen som kulturens ”store kodeks”. Her hedder det: ”Synodefædrene har fremhævet vigtigheden af et vist kendskab til Bibelen blandt kulturens repræsentanter, også i den sekulariserede verden og blandt ikke-troende; Den hellige Skrift rummer antropologiske og filosofiske værdier, som på positiv måde har påvirket hele menneskeheden”⁶. Dokumentet berører også Bibelen i lyset af forskellige kunstneriske udtryksformer, oversættelser m.m.

Så meget om indholdet. Hele teksten er – som ventet – gennemvævet af bibelcitater og her er Johannesevangeliet dominerende. Det skyldes delvist, at Johannesprologen bruges som ledetekst, men nok også en vis indflydelse fra Hans Urs von Balthasar⁷, hvilket man fornemmer på flere måder. Især i indledningen fremhæves Det guddommelige Ords skønhed, hvilket hænger godt sammen med von Balthasars teologiske æstetik. Dokumentet indeholder rigtig mange citater fra kirkefædrene; problemet er bare, at den kyndige heri ofte på forhånd ved hvilke steder, der bliver fremhævet, idet repertoiret nemlig er ret begrænset (Augustin: Det gamle Testamente ligger udfoldet i det nye; Det nye Testamente ligger skjult i det gamle; Gregor den Store; Ordet vokser med den, der læser det osv.). Origenes bliver citeret flere gange, hvilket næppe ville have været tilfældet for halvtreds år siden.

⁵ Jf. ”The true response to a fundamentalist approach is ‘the faith-filled interpretation of sacred Scripture’”.

⁶ p. 110

⁷ Schweizisk katolsk teolog (1902-1988), udnævnt til kardinal i 1988.

Blandt Middelalderens teologer citeres Bonaventura flere gange, hvilket sikkert afspejler den unge Ratzingers afhandlingsemne, mens Thomas Aquinas synes at være på vej ind i glemslen. Blandt nyere personligheder nævnes i hovedteksten – interessant nok – Galileo Galilei og dennes ord om at kosmos kan forstås som en ”bog”.

I alt væsentlighed kan dette dokument læses som en kommentar til og en videreudvikling af *Dei Verbum* og andre udtalelser fra Kirkens magistrat om Guds Ord. Koncilsdokumentet er mere kortfattet og *Verbum Domini* kan allerede ved sit større omfang være tydeligere på visse punkter, hvilket er en fordel. Men der findes også visse nuanceforskelle og de skal her belyses under rubrikkerne ”Bibeltolkning”, ”Sprog og oversættelser” og ”Ordet i liturgien”.

Bibelfortolkning

Verbum Domini erkender fuldt ud den historisk-kritiske bibelforsknings betydning i Den katolske Kirke. Denne metode siges at have sin grund i selve inkarnationens princip⁸. Det indrømmes, at en eksegetik⁹ uden baggrund i den kristne tro kan føre til interessante indsigter i den hellige teksts struktur. Dette har dog kun karakter af noget indledende, idet ”skriftudlægningen oprindeligt er sket i Kirken”¹⁰. Det er naturligvis en korrekt historisk anskuelse, men her synes ”oprindeligt” snarere at betyde ”rigtig” eller ”egentlig”. Dette indtryk forstærkes når Augustins berømte ord straks herefter anføres: ”Jeg ville ikke tro Evangeliet, hvis ikke Den katolske Kirkes myndighed ledte mig til det”. Man får indtryk af en mere restriktiv holdning til den videnskabelige bibeludlægning. Det ligger allerede i det, at man bør undgå et videnskabsbegreb, der indtager et neutralt standpunkt i forhold til Skriften¹¹. Bortset fra at begrebet ”neutralt” standpunkt er uklart, kan man spørge sig selv, hvorfor dette bør undgås.

Dette indtryk forstærkes, når vi går fra eksegesen til hermeneutikken, altså bibelfortolkning med henblik på Kirkens tro og liv. Her betones det gentagne gange, at dette kun bør ske i Kirkens fællesskab. Hermeneutikken er nødvendig; en eksege, der begrænser sig til den historiske betydning, gør Bibelen til en bog af og om det forgangne. Med risiko for dette må vi læse videre: fraværet af en kirkelig hermeneutik fører med nødvendighed til at Guds Ord påtvinges en positivistisk og sekulariseret hermeneutik, der fornægter muligheden for at det guddommelige træder ind i historien. Det resulterer efterfølgende i ”en intensiv dualisme mellem en eksege, der standser på det første niveau og en teologi, der spiritualiserer Skriftens betydning og fornægter åbenbaringens historiske natur”¹².

En sådan ængstelig og bekymrende tone kan medføre, at både eksegesen og hermeneutikken betragtes som et minefelt og ikke som en vej til en dybere forståelse af

⁸ Jf. Joh 1,14

⁹ Læren om fortolkning og udlægning af Bibelen.

¹⁰ p. 29

¹¹ p. 47

¹² p. 35

Skriften. Det virker også som om man næsten hævdede en modsætning mellem de to måder at nærme sig Skriften på: ”Hvis inspirationens bevidsthed aftager hos os, er der risiko for at læse Skriften som genstand for historisk interesse og ikke som Helligåndens værk”¹³. Men man kan vel altid også læse Skriften ud fra en historisk interesse? Fandt inkarnationen ikke sted i historien, under kejser Augustus’ regeringstid?

Forholdet mellem Det gamle og Det nye Testamente behandles ganske udførligt og det fremhæves, at der er tale om både kontinuitet og et brud, om både opfyldelse og overvindelse. Siden hedder det: ”Det gamle Testamente er fuld af spændinger mellem sine institutionelle og profetiske synspunkter”. Hvad der her menes bliver ikke rigtig tydeligt; muligheden er spørgsmålet om den profetiske kultkritik. Her er spændingen mellem institution og det frie, profetiske moment i Israels religion nok blevet overdrevet.

Der gives en kortfattet oversigt over bibelens ”dunkle” steder. Her opregnes bedrageri, vold og folkemord, men – mærkeligt nok – ikke løftet om landet, som i 5. Mosebog og Joshuas Bog synes at kunne begrunde hvilke som helst folkefordrivelsler og religionsforfølgelser. Ikke mindst på baggrund af, hvad der ellers siges om Guds Ord i Det hellige Land¹⁴, havde det været interessant af få nogle synspunkter om dette. Nu får vi at vide, at sådanne svære spørgsmål kræver en omfattende viden for at kunne forstås og at det alligevel først sker i Kristi ”påskemysterium”.

Sprog og oversættelser

I dokumentet betones Skriftens åndelige side stærkt. Det bliver delvis resultatet af den gammelkirkelige orientering: alt i Skriften må fortolkes på en åndelig måde. ”Bogstavet dræber, men Ånden giver liv”. Men dette medfører så, at Bibelens ydre side fremtræder mindre stærkt. I visse kirkelige tekster vægtes kendskabet til Bibelens grundprog stærkt, men *Verbum Domini* taler kun forbigående om dette. Sprogstudiet i den teologiske uddannelse bør særligt ske gennem fordybelse i det åndelige liv ”således at det indses, at man ikke kan forstå Bibelen, hvis man ikke lever den”¹⁵.

Der siges ikke meget om de forskellige Bibeloversættelser. Det hedder dog, at ”mange folk stadig hungre og tørster efter Guds Ord”, men at de ikke har nogen oversættelse til rådighed. Til dette formål bør man derfor uddanne fagfolk. I den forbindelse ville det have været værdifuldt at få kendskab til de bestræbelser, som gøres i Rom for at få Bibelen oversat til de lokale sprog. Nu indskærpes vægten på ordrette oversættelser, for eksempel at oversætte den for denne skrivelse så vigtige passage i Joh 1,14 med ”Ordet blev kød”. For at lave en *sådan* oversættelse kræves der kun ganske overfladiske sprogkundskaber; for at oversætte det med det mere adækvate ”Ordet

¹³ p. 19

¹⁴ p. 89

¹⁵ p. 47

blev menneske”, kræves der en mere dybtgående indsigt i oversættelsesarbejdets vilkår.

Ordet i liturgien

Når talen falder på de rent pastorale aspekter, forsvinder en stor del af den atmosfære af tilbageholdenhed, som ellers præger dette dokument. Der gives mange både konkrete og nyttige anvisninger, der – hvis de følges – sikkert ville resultere i et større bibelkendskab hos Guds folk.

Synoden foreslog, at Bibelen (den konkrete bog) også udenfor gudstjenesten bør have en speciel plads i kirkerummet. Dette synspunkt styrkes her ved tilføjelsen, at det skal ske således, ”at tabernaklets centrale placering ikke påvirkes”. Med hensyn til alle de bibler, der gennem årenes løb har samlet støv i svenske kirker både på alteret og andre steder, må man håbe at dette forslag ikke fører til noget.

Derimod vil man gerne fremhæve tanken om, at ”hver familie skal have sin Bibel, opbevare den på en værdig måde for at kunne læse i den og bede med den”¹⁶. I forlængelse heraf gives flere gode råd om hvordan Guds Ord kan læses under bøn og blive en *lectio divina*. Men det er vigtigt at huske, at Guds Ord er givet til fællesskabet, ikke til individet, og at den rette brug af Guds Ord altid sker inden for det kirkelige fællesskab.

Som konklusion kan man sige, at *Verbum domini* giver en god fremstilling af hvordan Guds Ord lever i kirken. Vi præsenteres ikke for de store nyheder, men snarere en forsigtig og afventende holdning til noget, der allerede er praksis i Kirken. Forsigtighed plejer at være en dyd, især når det gælder så vigtige spørgsmål som disse. Som det så rigtigt siges i starten af dokumentet: ”Intet har større prioritet end dette: at mennesket i dag igen må åbne sig for Gud – for den Gud, der meddeler sig og delagtiggør os i Hans liv, for at vi skal have livet i dets fylde (jf. Joh 10,10)”.

¹⁶ p. 85